

Kiefer Ferenc hetvenéves*

Bármilyen hihetetlen, ha egyéniségének, magatartásának derűs légkörét, fáradhatatlan, mozgékony, sokoldalú tevékenységét tekintjük, mégis igaz, hogy Kiefer Ferenc 70 éves. A Nyelvtudományi Társaságnak szép hagyománya, hogy ezt az évfordulót, amely manapság már hálstennek nem befejezése semminek, sőt a folytatás vagy akár az újrakezdés életkora, tagtársaink köszöntésével megünnepelje, mert hiszen igaz az is, hogy nem akármilyen eredmény, ha valaki az élet számtalan buktatója és nehézsége közepette nemcsak megélte ezt a kort, hanem bő eredményekkel gazdagította szakmáját, tudományát, a közösséget, amelyhez tartozik.

* Elhangzott a Magyar Nyelvtudományi Társaság 2001. május 22-i felolvasó ülésén.

Kiefer Ferenc „hivatalosan” 1963-ban jelent meg tudományunk nyilvánossága előtt, az Általános Nyelvészeti Tanulmányok I. kötetének egyik munkatársaként, cikkírójaként. Tudjuk jól, hogy ennek az évkönyvsorozatnak a megindulása, amely Szépe György és mások kezdeményezésének, Telegdi Zsigmond szerkesztői munkájának köszönhető, önmagában korszakhatárt jelző eseménye volt a magyar nyelvtudomány történetének. Jele volt annak, hogy a magyar nyelvészek nem is kis csoportja — s érdekes volna az első kötet szerzőinek névsorát e tekintetben is tanulmányozni — kihasználva az ún. létező szocializmus magyarországi változatának abszolút ideológiai közönyét a nyelvtudomány iránt, ajtót s ablakot kitért (még ha egyeseknél, például éppen Telegdi Zsigmondnál, némi terminológiai óvatossággal is) a legmodernebb „nyugati” irányzatok, a strukturalizmus különböző manifesztációi, az ún. matematikai nyelvészet, s jelentős mértékben azon évek nagy újdonsága, a Chomsky-féle generatív nyelvészet előtt. Ebben a nevezetes kötetben Kiefer Ferenc volt, ha nem tévedek, a legfiatalabb szerző, egy, a halmazelmélet nyelvészeti alkalmazásáról szóló, ismeretközvetítő célú, igen hasznos cikkel, amely fiatalkori, nevezetes mesterének, a nagy magyar matematikusnak, Kalmár Lászlónak inspiráló oktatásáról és vezetéséről tanúskodott.

E fiatalkori cikk óta Kiefer Ferenc, mint erről még részletesebben szólok, nagy utat tett meg a tudományban, de mutatkoznak e munkában már vonások, amelyekhez hű maradt. Mert azóta is hű maradt a — hol formalizált, hol oldottabb, impliciten jelen lévő — matematikai gondolkodáshoz, a modern logikai alapozáshoz, de ahhoz a törekvéshez is, hogy ilyen alapokról indulva konkrét, természetes nyelvi anyag elérésére, megvilágítására törekedjék, s ahhoz, hogy minden ízében a nyelvtudomány elméletitgényes és elméletalkotó vonulatához tartozzék, nem zárkózva el a gyakorlati alkalmazás perspektíváitól.

Ismétlem, az utóbbi majdnem négy évtizedben megtett út impozáns, irányvetelei, állomásai egységük mellett is változatosak, rendkívül gazdagok. Több mint kétszáz jelentős tanulmány, tízegynéhány önálló kötet, nagyszámú ismertetés, és ami munkásságának, egyéniségének kapcsolat-teremtő, kezdeményező, nyitott jellegét talán a leginkább mutatja, tizenöt (ha jól számoltam) kollektív tanulmánykötet szerkesztése, egyedül vagy neves szerkesztőtársakkal — mindez többségében, bőséges magyarországi reprezentáltság mellett, külföldön és világnyelveken, színes és jeles nemzetközi társaságban és rendszeres, kiemelt visszhanggal. Nyugodtan állíthatjuk, hogy hallatlan szorgalma, kiváló tehetsége és — mint még szólok róla — tematikája jóvoltából ma Kiefer Ferenc a legjobban, legszélesebb és legváltozatosabb nemzetközi nyelvész körökben ismert magyar nyelvész. Igaz, életpályáján súlyos akadályok nem voltak, eme üldözésekben oly gazdag évtizedek során senkit sem üldözött és őt sem üldözte senki, de azért ajándékokat nem kapott, az előrehaladás minden lépéséért meg kellett keményen dolgoznia, s Kiefer Ferenc megdolgozott érte. Már csak ezért is tisztelet jár neki és őszinte elismerés.

Tematikájáról, tudományos eredményei és tételei szakmai jellemzéséről a hetekben bizonyosan szólnak, írnak többen is, avatottabb módon, mint ahogy azt egy megrögzött, bár eretnek saussure-iánus nyelvtörténész teheti. Kiefer a generatív nyelvészet gyors elterjedésének, sorozatos alakváltásainak és kissé özönvízserű elterjedésének évtizedeiben dolgozott. Természetes, hogy ennek az elméleti keretnek az alapján, ennek figyelembevételével íródott számos munkája. Viszonylag mégis keveset időzött az elmélet középponti területein, például a generatív szintakszisban, s érdekes, hogy talán legtöbb kifejezetten generatív jellegű kontribúciója egy olyan területre vonatkozik, amely a generatív alapító atyák figyelmét kevésbé vonta magára, olyannyira, hogy a profán olvasónak kételyei támadhattak, hogy e terület — a morfológia — létezik-e egyáltalán. Kiefer egyike volt azoknak, akik e kérdésre határozott igennel válaszoltak, s talán említhetem azt a személyes emlékemet, hogy a „Generative Morphologie des Neuf Französischen” című 1973-as könyve egyike volt azon kevés műveknek az iskola akkori korszakából, amelyeket én kifejezett érdeklődéssel olvastam végig. S bár a morfológia ma is egyike kedvenc és legnagyobb sikerrel művelt területeinek, úgy látom (bár profánként tévedhetek), hogy Kiefer munkásságát végig a modern logika, a logikai szemantika és általában a szemantika iránti vonzódása határozta meg és kötötte a nyelvészeti pragmatika legkülönbözőbb területeihez. A magyar könyv olvasó számára ékes bizo-

nyíték volt erre „Az előfeltevések elmélete” című magyar nyelvű könyve 1982-ből (amelyet akkoriban még meg kellett védeni egy ultrakonzervatív nyelvészeti potentáttal szemben, aki nem értette, hogy a könyv miért tartozik a nyelvtudomány körébe), s újabban a kiváló pedagógiai-didaktikai értékekkel is ékes „Jelentésemélet” (2000).

További címsorolgatások helyett arra fordítanék még néhány percet, hogy megpróbáljam kiemelni Kiefer munkásságának — s egyúttal bizonyos fokig egyéniségének — néhány jellemző, számomra fontos vonását. Kötetlen sorrendben, de mégis előre véve emlitenék két, egymásnak látszólag ellentmondó vonását: toleráns nyitottságát és következetes igényességét. Kiefer Ferenc nem fundamentalista típus, nem a Savonarolák, Robespierre-ek vagy éppen Khomeiny ajatollahok fajtájához tartozik. Innen széles körű nyelvtudományi olvasottsága, eleve adott megértése az övétől különböző megközelítések iránt, innen rendkívül sokoldalú érdeklődése a nyelvészetben belül, de a kultúra számos kérdése iránt a nyelvészetben kívül is, innen van talán az is, hogy munkái igen gyakran nem csupán világosak, jól konstruáltak, a szó legjobb értelmében didaktikusak, hanem egyszer kifejezetten szórakoztatóak is; innen az a sokunk számára igen fontos tulajdonsága, hogy ő egyike a még ma is fehérhollószerűen ritka elméleti nyelvészeknek, akik — a lényegre tekintve legalábbis — megértik, hogy miért több ártalmatlan hobbinál, ha valaki, mondjuk, összehasonlító történeti nyelvészettel, vagy nyelvjárásgyűjtéssel, vagy irodalmi stilsztikával foglalkozik. E mellett az emberi síkon is vonzó tolerancia mellett Kiefer azonban igényes is, sőt keményen igényes; kiváló érzékkel szűri ki a minőségileg gyenge teljesítményt tőle távoli területeken is, és mint ahogyan még tőle idegen, sőt számára kevésbé rokonszenves munkák között is meglátja, támogatja az alapos, színvonalas kutatást, keményen tudja elutasítani az érdektelen, felszínes, lusta tevékenységet. Tanúként állíthatom: ezt a tulajdonképpen galambszelidségű embert igazán egy dolog tudja mélyen felháborítani, sőt kihozni a sodrából: az emberi butaság.

Fontos tulajdonsága, megnyerő és egyben mindenki számára hasznos vonása munkásságának a gyakorlati alkalmazások iránti érzék, sőt igény: az utóbbi évtizedekben, amióta az informatika a számítógépes tudományok kialakulása és fejlődése révén nem csupán a nyelvtudományi kutatás és alkotás egyre hatalmasabb és nélkülözhetetlenebb eszköze lett, hanem egyéb kutatások mellett — bizonyos fokig a nyelvtudományi kutatás tárgya is, Kiefer Ferencnek az alkalmazások iránti igénye és érzéke nemcsak saját kutatásainak adott új szint és érdekességet, hanem — kiváltképpen intézeti igazgatói funkciójában — fontosnak és hasznosnak bizonyult.

Végül kutatásainak, munkásságának egy olyan oldalát szeretném kiemelni, amelynek hangsúlyozását lényegesnek tartom: Kiefer Ferenc magyar nyelvész, nemcsak abban az értelemben, hogy személyében magyar, hanem abban is, hogy munkássága a magyar nyelvtudomány szerves, fontos, kiemelkedően hasznos része. Az utóbbi években vissza-visszatérően divat volt a magyar nyelvtudomány fogalmával való kirekesztő zsonglörködés, kirekesztése ebből a körből nemcsak azoknak, akik magyar létükre a nyelvtudomány más területein öregbítik a magyar nyelvtudomány és Magyarország hírét, hanem még azoknak is, akik a magyar nyelvhez elméleti jellegű alapról közelítenek, s így az eddigi vagy a ma is folyó más, tiszteletreméltó és hasznos kutatásokhoz képest újszerű, egyébként az egész világon érdeklődéssel fogadott eredményeket érnek el. Ezért is tartom fontosnak, hogy ismételten hangsúlyozzam: Kiefer, aki átfogó magyar nyelvtanok kezdeményezője, szerkesztője, szerzőtársa, aki cikkeinek „tárgnyelveként” az esetek többségében, külföldön megjelent dolgozataiban is, a magyart vizsgálja, magyar nyelvészként tisztelendő, e kifejezés valamennyi értelmében.

E köszöntéssel Kiefer Ferencnek kölcsönkenyeret adok vissza: amikor, valaha, én voltam hetvenéves, ő köszöntött engem a jelenlegihez hasonló körben. Kívánom neki, hogy amikor nyolcvan éves leszek, ismét ő mondja el obligát laudációmat, s ígérem, hogy ez esetben majd ismét vállalom a felköszöntést az ő nyolcvanadik születésnapján. Addig pedig kívánom, hogy ez a hetvenéves határkő új lendület és új eredmények kiindulópontja legyen számára, mindannyiunk öröme és hasznára.